

Mirosław Bobek
Wyższa Szkoła Pedagogiczno-Techniczna
w Koninie

WSPIERANIE ROZWOJU UCZNIĄ ZDOLNEGO NA DRUGIM ETAPIE EDUKACJI

Wstęp

Założenia edukacji szkolnej XXI wieku zmierzają ku wszechstronnemu rozwojowi osobowości ucznia. Celem jest nie tylko zdobywanie wiedzy, lecz również kształtowanie wszelkich umiejętności i rozwijanie zdolności, od poziomu ich rozwoju mogą bowiem zależeć sukcesy i porażki w dorosłym życiu. Postulaty nowego nauczania wymagają jednak wszelkiej wiedzy teoretycznej i praktycznej. Podłoże do takiego zasobu wiadomości dają między innymi opinie o pracy nauczyciela z uczniem zdolnym. Należy wziąć pod uwagę fakt, że nauczyciele są najbardziej kompetentnymi osobami, które przekazują informacje o otaczającym świecie, wspomagają samodzielność uczenia się, inspirują do wyrażania własnych myśli i przeżyć, rozbudzają ciekawość poznawczą oraz motywację do dalszej edukacji, starają się stwarzać swoim uczniom optymalne warunki do rozwoju. To nauczyciele na szczeblu nauki szkolnej kształtują osobowość ucznia, jego postawy, dają możliwość rozwijania zainteresowań, umiejętności i pasji; bardziej lub mniej świadomie pracują nad jego rozwojem. Kolejne etapy nauki w szkole pogłębiają to, co dziecko osiągnęło na pierwszym etapie edukacji szkolnej, osiągnęło i dają możliwości rozszerzenia zainteresowań. Dogłębne poznanie nie tylko sposobów wykrywania zdolności zainteresowań, pasji i umiejętności dziecka, lecz również podejmowanych przez nauczyciela działań w kierunku wspierania, wspomagania i stymulowania jego rozwoju dałoby obraz tego, co i jak należy wykorzystać, aby odpowiednio pokierować procesem nauczania i uczenia się. Nauczyciel, który nie zna struktury uzdolnienia, jakie ma rozwijać, nie może liczyć na powodzenie w swojej pracy¹, gdyż tak jak nie ma zdolności i uzdolnień „w ogóle” (co nie jest jednoznaczne dla wszystkich

---

¹ I. Borzym, *Uczniowie zdolni*, Warszawa 1979, s. 19.

badaczy), tak nie ma również metod ich rozwijania „w ogóle”². Dlatego jedną z możliwych form uzyskania informacji o pracy z uczniem zdolnym jest poznanie opinii nauczycieli na temat czynności zmierzających do wszechstronnego rozwoju tegoż ucznia. Świadomość, że wiedza ta pomogłaby w spostrzeganiu ucznia jako osoby indywidualnej, niepowtarzalnej, potrzebnej przyszłym pokoleniom, z którą należy pracować w sposób innowacyjny, twórczy i z entuzjazmem, przyczyniło się do napisania artykułu na temat wspierania, wspomagania oraz stymulowania rozwoju ucznia zdolnego przez nauczycieli.

1. Ustalenia terminologiczne

To, co dla określenia zdolności jest niezbędne, musi się charakteryzować określonymi cechami. Uzdolnienia posiadają dzieci, które przejawiają możliwości zaawansowanych dokonań w dziedzinie umysłowej, twórczej, artystycznej, w zakresie zdolności przywódczych czy poszczególnych przedmiotów nauczania i które w celu pełnego rozwinięcia tych możliwości wymagają usług lub zajęć niedostarczanych przez standardową szkołę. Istotnym składnikiem uzdolnienia jest twórczość. Za zdolnego uznawany jest ten uczeń, który ma wysokie osiągnięcia. Uczeń szczególnie zdolny to ten, który ma możliwość dojść do wybitnych osiągnięć w danej dziedzinie; zdarzają się także uczniowie uzdolnieni wszechstronnie. Można zatem wyróżnić uczniów uzdolnionych kierunkowo oraz uczniów uzdolnionych wszechstronnie³.

Eugeniusz Piotrowski za Erewinem Gondzikiem charakteryzuje ucznia wybitnie zdolnego jako tego, u którego można zauważyć „poza wysoką inteligencją m.in. możliwości i wyobraźnię twórczą, łatwość uczenia się oraz szerokie zainteresowania, samokrytycyzm, pracowitość”⁴.

Żyjemy w świecie, w którym bardzo intensywnie rozwija się technika, przemysł, kultura i nauka. Zwiększa się więc popyt na wykwalifikowaną kadrę, której stawia się nowe wyzwania, nowe problemy. W związku z tym zadania, z jakimi musimy sobie radzić, wymagają innowacyjnych pomysłów i rozwiązań. Aby sprostać tym wymaganiom, niezbędna jest nie tylko odpowiednia wiedza teoretyczna, lecz także rozwijanie wszelkich umiejętności, zdolności i postaw, od których mogą zależeć sukcesy oraz porażki w życiu. Dlatego też założenia edukacji szkolnej, zmierzające do wszechstronnego rozwoju osobowości człowieka, rozpatrują ten problem na płaszczyźnie indywidualizacji kształcenia. Pracę nad kształtowaniem osobowości dziecka, jego postaw, zainteresowań i umiejętności należy rozpocząć już od najmłodszych lat. Aby odpowiednio pokierować procesem wszechstronnego rozwoju, trzeba najpierw odkryć wszelkie zdolności. W środowisku szkolnym szczególnie osobą, która powinna dostrzegać poziom sprawności dzieci, jest nauczyciel. Pomocne, więc dla nauczyciela będzie precyzyjne określenie definicji zdolności. Sądzę, że najbardziej adekwatna

² C. Nowaczyk, *Uczeń zdolny*, Jelenia Góra 1988, s. 10.

³ Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Biblioteczka reformy, Sylwetka ucznia zdolnego, MEN o uczniu zdolnym*, 1999.

⁴ E. Piotrowski, *Pedagogika dzieci zdolnych i uzdolnionych*, [w:] *Pedagogika specjalna*, red. W. Dykciak, Poznań 2007, s. 335.

będzie definicja T. Lewowickiego; uważa on, że uczeń zdolny to osoba, którą określa wiele różnych cech: „Ludzie zdolni (dzieci, młodzież) to ludzie, którzy osiągają wysokie wyniki w testach inteligencji ogólnej. Druga właściwość to wysoki poziom określonych zdolności kierunkowych, inaczej nazwanymi zdolnościami specjalnymi lub uzdolnieniami. Trzecia cecha, którą należy uwzględnić, określając ucznia zdolnego, to osiągnięcia, wyniki w nauce czy aktywności związanej z uczestnictwem w działalności edukacyjnej. I czwarty obszar to przejawianie określonych uzdolnień o charakterze twórczym”⁵. Warunkiem właściwej realizacji pracy z uczniem zdolnym jest znajomość cech charakteryzujących uczniów zdolnych, które pozwalają podjąć pracę sprzyjającą rozwijaniu i zaspakajaniu ciekawości poznawczej. Dają również możliwość zrealizowania potrzeby samodzielnego rozwiązywania wszelkich problemów i zadań. Wiedzę z tego zakresu nauczyciel może zaczerpnąć z różnych źródeł, między innymi z opracowań G. Lewisa⁶.

Wsparcie, jakiego uczeń oczekuje w trakcie rozwoju swoich zdolności, powinno wpływać przede wszystkim z instytucji, jaką jest szkoła. Od niej w pierwszej kolejności uczeń spodziewa się szeroko rozumianej pomocy. Tutaj przede wszystkim styka się z sytuacjami, które przyczyniają się do zwiększenia jego możliwości rozwojowych, indywidualności, zdolności i zainteresowań. Szkoła powinna wyjść ucznia naprzeciwko, organizując odpowiednie warunki rozwoju jego osobowości i stwarzając sytuacje edukacyjne, które według C. Rogersa dostarczają sprzyjających okoliczności, aby „wyzwolić ciekawość; pozwolić jednostkom poszukiwać w nowych kierunkach, które dyktowane są przez ich zainteresowania; uwolnić zmysł dociekania; pozostawić swobodę dla pytań i poszukiwań; uznać, że wszystko jest w procesie zmian”⁷.

Zadania, jakie stawia się szkole w zakresie wspierania ucznia zdolnego, tworzą integralną część działalności nauczyciela. To jemu przypada największa rola w pracy z uzdolnionym dzieckiem i od niego zależy, jak będzie przebiegał ten rozwój. Wymaga to zapewne długotrwałej i świadomej działalności pedagogicznej. Podejmując pracę z uczniem zdolnym, nauczyciel musi być świadom, że powinien się odznaczać istotnymi cechami przyczyniającymi się do odniesienia sukcesu.

W pracy z uczniem zdolnym obok wspierania zdolności, zainteresowań i umiejętności fundamentalnym elementem jest wspomaganie rozwoju przy uwzględnieniu sfery poznawczej, emocjonalnej i społecznej. Rozbudzanie motywacji, która wspomaga wszechstronny rozwój ucznia zdolnego, jest czynnikiem prowadzącym do wytrwałości w dążeniu do obranego celu. Dlatego ważne jest kształtowanie postawy gotowości do podejmowania wszelkiego rodzaju wysiłku i prób rozwiązywania problemu przez ucznia zdolnego. Dobór stosownych ćwiczeń ma wspomagać rozwoju cech osobowości, umiejętności i zdolności. W tym celu nauczyciel może wykorzystać różne techniki, inspirujące treści ze źródeł lite-

⁵ T. Lewowicki, *Metody i formy pracy z uczniami*, [w:] *Rozpoznawanie uzdolnień dzieci*, Szczecin 1989, s. 11.

⁶ G. Lewis, *Jak wychowywać utalentowane dziecko*, przeł. A. Pawełczak, Poznań 1998, s. 20.

⁷ C. Rogers, *Tworzenie klimatu wolności*, [w:] *Edukacja i wyzwolenie*, red. K. Blusz, Kraków 1992, s. 115.

rackich, nietypowe materiały, środki wizualne, pantomimę, dramę, różne środki dydaktyczne (zagadki, rebusy, krzyżówki, gry ortograficzne, ćwiczenia plastyczne). Mówiąc o wspomaganiu ucznia zdolnego, mam na myśli różne obszary jego działalności.

Proces wspomagania to nie tylko możliwość wykorzystania środków dotyczących jednej konkretnej aktywności, lecz również umiejętność łączenia elementów różnych aktywności w twórczej pracy ucznia. John Smutny w swej pracy z dziećmi do scen wydobytych z wyobraźni dodaje inne środki wyzwalające oryginalne pomysły: „Gdy uczniowie zanurzają się w żywe szczegóły zamków, krajobrazów i ludzi, J. Smutny dodaje nowe środki wzbogacające ich obrazy. Audycje radiowe, muzyka i efekty dźwiękowe zderzają się z pierwszymi wrażeniami, sugerując bardziej niezwykle interpretacje oglądanych scen”⁸.

Sądzę, że proponowany przez J. Smutnego sposób pracy z uczniem zdolnym, polegający na stopniowym dodawaniu poszczególnych elementów, rozwija wyobraźnię, a wrażenia, jakich dziecko doznało, interpretowane są w sposób ciekawy i niekonwencjonalny. Dodatkowym stosowanym tu czynnikiem wspomagającym podejmowanie działań przez ucznia jest fakt, że przy odczytywaniu prac nie podaje się ich autorów. „Dzieci cieszy publiczne słuchanie własnych wierszy i opowiadań, a anonimowość daje im poczucie bezpieczeństwa podczas dyskusji nad możliwymi ulepszeniami tekstu”⁹.

Chodzi zatem o wzbogacanie przez nauczyciela treści, które chce on przekazać wychowankom poprzez wizualizację, pantomimę, dramę, improwizację, fotografie, plakaty, reprodukcje obrazów, płyty, samodzielne wykonywanie przez uczniów pomocy dydaktycznych czy rekwizytów do przedstawień teatralnych wspomaga rozwój ucznia zdolnego.

Wspieranie ucznia zdolnego jest możliwe poprzez:

- dostosowanie metody i formy pracy do potrzeb, predyspozycji i uzdolnień;
- indywidualizowanie i różnicowanie pracy na lekcji;
- motywowanie do udziału w olimpiadach, kursach, turniejach, obozach naukowych, projektach i programach przeznaczonych dla uczniów zdolnych, w tym w programach stypendialnych;
- proponowanie uczniowi nauki w ramach międzynarodowych wymian młodzieży;
- pozyskanie ekspertów, tutorów, opiekunów dla ucznia zdolnego;
- opracowanie indywidualnego planu rozwoju dla ucznia zdolnego, w tym na przykład indywidualny program nauki i/lub indywidualny tok nauki;
- organizowanie konsultacji i zapraszanie na zajęcia ekspertów spoza szkoły, na przykład pracowników uczelni wyższych, nauczycieli z innych szkół, specjalistów, instruktorów, współpraca z władzami uczelni;
- inspirowanie do pracy własnej, rozwijanie zainteresowań;
- pozyskanie środków finansowych na realizację projektów, programów, ciekawych zajęć¹⁰.

⁸ J.W. Eby, J.F. Smutny, *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży*, przeł. K. Konarzewski, Warszawa 1998, s. 58.

⁹ *Ibidem*, s. 59.

¹⁰ *Uczeń zdolny w systemie edukacji*, Warszawa 2012, s. 13.

Te wskazania nakreślają model pracy z uczniem zdolnym uwzględniający środowisko szkolne. Ważne, aby do działań również włączyć instytucje pozaszkolne i środowisko rodzinne.

1.1. Uczeń zdolny w prawie oświatowym

Wychodząc naprzeciw uczniom zdolnym, Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowało w 1998 roku projekt reformy systemu edukacji, w którym nadrzędnym celem było „wskazanie drogi zaspokojenia potrzeb edukacyjnych uczniów szczególnie zdolnych”¹¹. Aby jednak możliwe było pełne realizowanie tych założeń, jasno sprecyzowano przepisy dotyczące wszelkich spraw kształcenia uczniów zdolnych. Ogólne zasady dla wszystkich podmiotów realizujących zadania zostały określone w ustawie z dnia 14 grudnia *Prawo oświatowe*; dotyczy tego przepis art. 1, pkt. 8 i 20 ustawy, które mówią, że oświata zapewnia „opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie” oraz stwarza „warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej”¹².

Dopełnieniem tej ustawy są zapisy prawa oświatowego, które mają bezpośredni związek z problematyką kształcenia uczniów zdolnych i regulują zasady organizacji pracy oraz warunków wspierania ucznia zdolnego. Należą do nich:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 25 sierpnia 2017, poz. 1591)¹³;
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. 2013, poz. 199) – o udzielaniu pomocy rodzicom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży oraz w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych i wychowawczych¹⁴;
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. 2015, poz. 843)¹⁵;

¹¹ W. Książek, *Ministerstwo Edukacji Narodowej o uczniu zdolnym*, Warszawa 1999, s. 3.

¹² Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe*, Dz. U. poz. 59, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170000059> [5.11.2018].

¹³ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001591> [5.11.2018].

¹⁴ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130000199/O/D20130199.pdf> [5.11.2018].

¹⁵ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000843> [5.11.2018].

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. 2017, poz. 1580)¹⁶.

2. Metodologia badań

W badaniach za metodę przyjęto sondaż diagnostyczny, ponieważ celem było poznanie działań nauczycieli zmierzających do wszechstronnego rozwoju ucznia zdolnego. Natomiast za technikę zbierania danych empirycznych przyjęto ankietę, narzędziem badawczym był zaś kwestionariusz ankiety¹⁷. Kwestionariusz zastosowany w celu poznania sposobów realizacji wspierania, wspomagania i stymulowania ucznia zdolnego zawierał pytania dotyczące sposobów wspierania zdolności ucznia, form wykrywania tych zdolności, metod stosowanych w procesie wspomagania i stymulowania rozwoju ucznia. Przyjęto założenia, że nauczyciele w sposób planowy pracują z uczniem zdolnym. Postawiono główny problem: jakie działania podejmuje szkoła, by wspierać i rozwijać ucznia zdolnego? Badania przeprowadzone zostały na grupie nauczycieli (słuchaczy studiów podyplomowych w Wyższej Szkole Pedagogiczno-Technicznej w Koninie) z powiatów: konińskiego, kolskiego, słupeckiego, tureckiego, stanowiących próbę 104 nauczycieli reprezentujących środowisko szkół podstawowych: miejskich (53 osoby) i wiejskich (51 osób). Badana grupa nauczycieli była zróżnicowana pod względem wykształcenia, awansu zawodowego i stażu pracy.

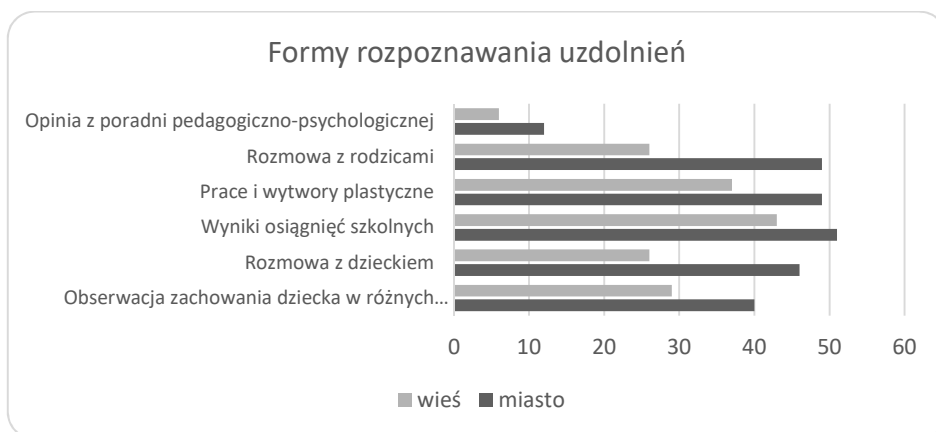
W badaniu wypowiedziało się 96 nauczycieli z wykształceniem wyższym magisterskim, 8 z wyższym zawodowym, 72 nauczycieli ukończyło również studia podyplomowe. Biorąc pod uwagę awans zawodowy, w badaniach uczestniczyło 22 nauczycieli kontraktowych, 38 mianowanych, 44 dyplomowanych. Natomiast uwzględniając staż pracy, w badaniach wzięło udział 5 nauczycieli, których staż pracy to okres do 5 lat, 9 mieściło się w przedziale 6–10 lat, 11 w przedziale 11–15 lat, 27 w przedziale 16–20 lat, 24 w przedziale 21–25 lat, a 28 nauczycieli w przedziale powyżej 25 lat.

3. Analiza wyników badań

Kwestionariusz ankiety zawierał pytania dotyczące podejmowanych przez nauczycieli działań służących rozpoznawaniu i wspieraniu rozwoju ucznia zdolnego.

¹⁶ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001580> [5.11.2018].

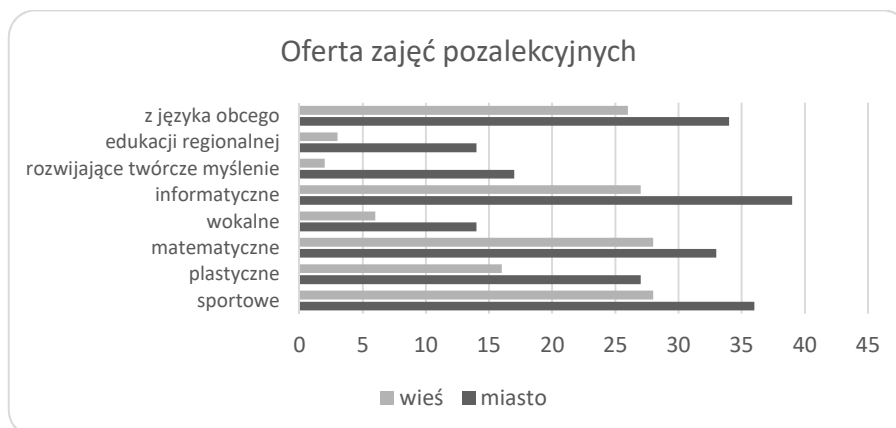
¹⁷ T. Giza, *Socjopedagogiczne uwarunkowania procesu identyfikowania oraz rozwoju zdolności uczniów w szkole*, Kielce 2006, s. 72.

Rysunek 1. Sposoby rozpoznawania uzdolnień

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe wyniki badań dowodzą, że nauczyciele biorą pod uwagę wszystkie formy wykrywania zdolności dzieci. Liczbowo zarówno w szkołach mieście, jak i na wsi stwierdzono, że nauczyciele stosują wszystkie formy wykrywania zdolności uczniów, które zaproponowałem w kwestionariuszu ankiety. Niestety pojawiają się tylko „iskierki” liczbowe korzystania z innych form wykrywania zdolności.

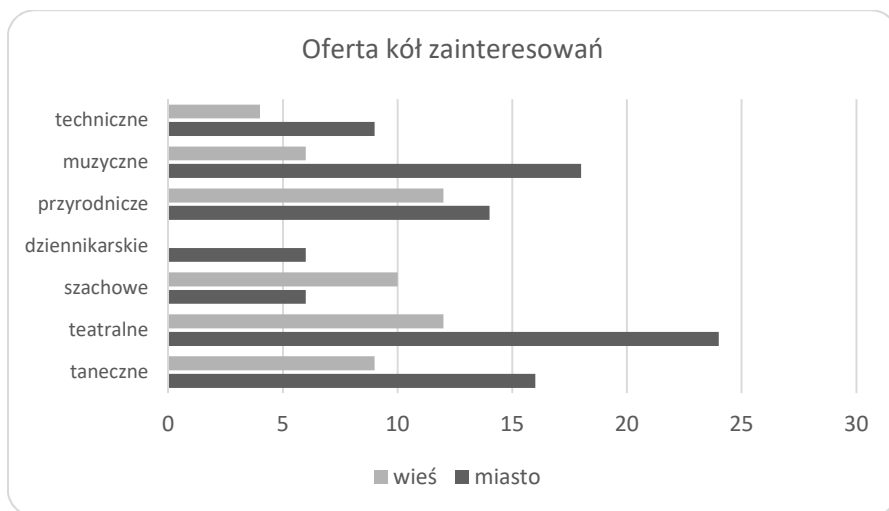
Na podstawie analizy ankiet należy zauważyć, że wszyscy nauczyciele w większym lub mniejszym stopniu dążą do realizacji założeń odpowiedniej pracy z uczniem zdolnym. Liczba nauczycieli, którzy wspierają ucznia zdolnego poprzez różne działania, wykazana została poniżej. Rysunek 2 dotyczy oferowanych zajęć pozalekcyjnych czy kółek zainteresowań, rysunek 3 zaś innych źródeł zdobywania wiedzy, z jakich uczniowie mogą korzystać w danej szkole.

Rysunek 2. Oferty zajęć pozalekcyjnych skierowanych do uczniów

Źródło: opracowanie własne.

Prezentowane wyniki pokazują, jak nauczyciele proponują szeroką gamę zajęć pozalekcyjnych i kółek zainteresowań. Zarówno w mieście, jak i na wsi największa liczba respondentów wskazała możliwość korzystania przez uczniów z zajęć pozalekcyjnych sportowych (miasto 36%, wieś 27%), plastycznych (miasto 27%, wieś 16%), matematycznych (miasto 33%, wieś 27%), informatycznych (miasto 38%, wieś 27%) oraz zajęć z języka obcego (miasto 34%, wieś 26%).

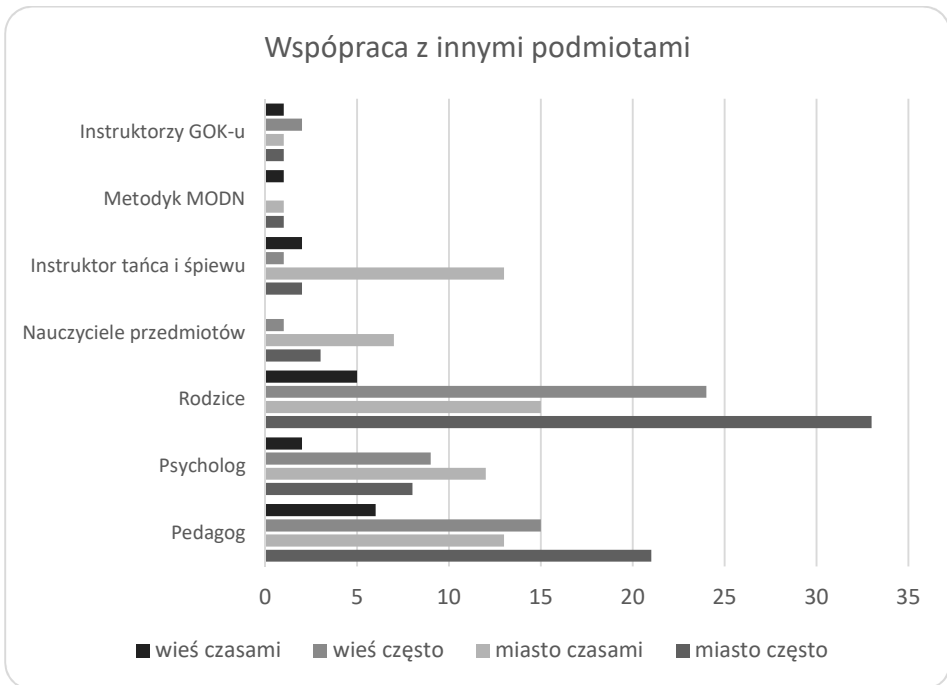
Rysunek 3. Oferta kół zainteresowań skierowana do uczniów

Źródło: opracowanie własne.

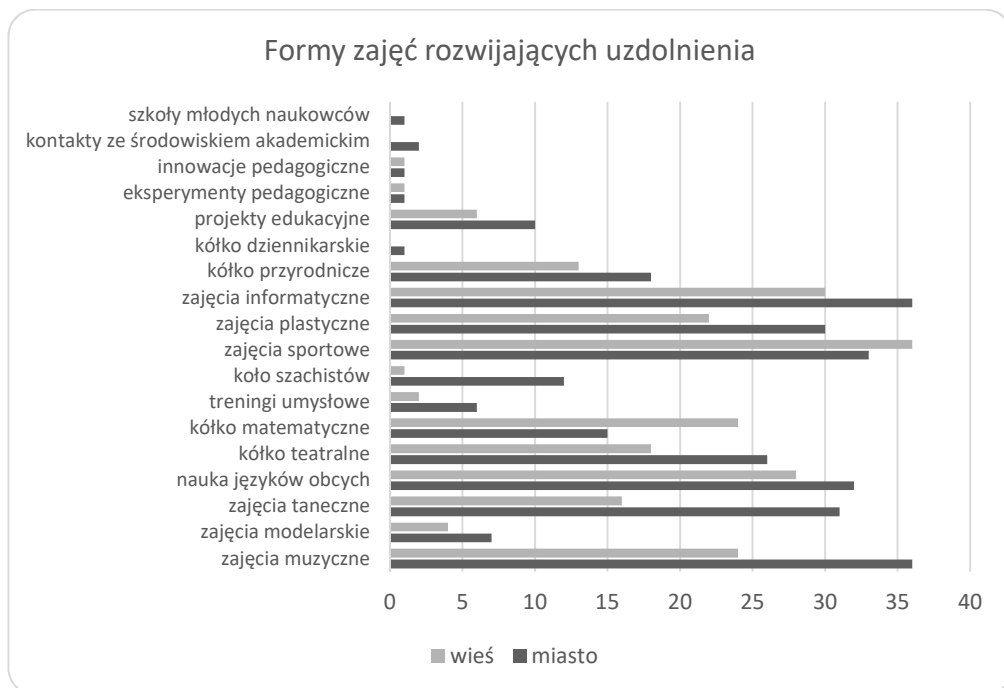
Natomiast w przypadku kółek zainteresowań największa liczba badanych oferuje swoim uczniom kółko teatralne, taneczne, muzyczne i przyrodnicze. Popularne niegdyś kółka techniczne w świetle badań mają obecnie niewielki udział w kształtowaniu umiejętności i postaw uczniów oraz rozwijaniu uzdolnień. Analiza danych pozwoliła stwierdzić, że nauczyciele starają się zaspakajać edukacyjne potrzeby uczniów nie tylko na zajęciach lekcyjnych.

Rysunek 4. Współpraca z innymi podmiotami w zakresie pracy z uczniem zdolnym

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań dowodzą, że badani współpracują nie tylko z pedagogiem, psychologiem i rodzicami, lecz także usiłują korzystać z pomocy innych osób pracujących z dziećmi zdolnymi. Jednak największą grupę stanowią nauczyciele, którzy prowadzą częste rozmowy z rodzicami uczniów zdolnych. Natomiast mimo dość intensywnej współpracy z pedagogiem liczba nauczycieli konsultujących się z psychologiem znacznie spada zarówno w mieście, jak i na wsiach.

Rysunek 5. Formy zajęć przyjętych do realizacji w pracy z uczniem zdolnym

Źródło: opracowanie własne.

Z analizy wynika, że najczęściej badanych wybrało dla swoich uczniów zajęcia muzyczne, taneczne, sportowe, plastyczne i informatyczne. Pozostałe zajęcia cieszyły się w oczach respondentów mniejszym powodzeniem, jednak istotną sprawą jest fakt, że nauczyciele szukają najodpowiedniejszych sposobów rozwijania zdolności swoich uczniów. Biorąc pod uwagę liczbę zapytanych, największym powodzeniem cieszyły się zajęcia muzyczne, taneczne, sportowe, plastyczne, informatyczne, nauka języków obcych oraz kółka teatralne i matematyczne. Małą grupę stanowią projekty edukacyjne, choć są ciekawą formą angażowania ucznia w ich realizację, a tym samym stworzeniem sytuacji do rozwiązywania problemów, pokonywania trudności i przedstawiania rozwiązań według własnego pomysłu.

Podsumowanie

Na podstawie obserwacji systemu szkolnictwa polskiego uważam, że promowanie ucznia zdolnego jest wciąż niewystarczające. W szkołach w dalszym ciągu większą uwagę zwraca się na uczniów, którzy mają trudności w nauce lub zdiagnozowane dysfunkcje, uczniów zdolnych zaś pozostawia się samym sobie. Praca z uczniem zdolnym wymaga zapewne większego zaangażowania ze strony władz oświatowych oraz nauczycieli, poszukiwania jak najlepszych rozwiązań oraz dokształcania kadry pedagogicznej w zakresie pracy z uczniem zdolnym. Należy propagować istniejące już studia podyplomowe z tego zakresu.

Praca z dziećmi zdolnymi to praca wielokierunkowa, ale alternatywna metoda pracy z uczniem zdolnym, czyli *tutoring*, jest wykorzystywana w niewielkim stopniu. Poza pracą szkolną, ciekawie prowadzonymi zajęciami edukacyjnymi, wykorzystywaniem różnych form i środków dydaktycznych powinna ona obejmować wskazywanie dodatkowych źródeł wiedzy, inspirowanie do korzystania z dodatkowych zajęć pozalekcyjnych w celu rozwijania zainteresowań oraz aktywności poznawczej i potrzeby samokształcenia. Stwierdzić należy, że tylko w części potwierdziła się hipoteza dotycząca planowania pracy z uczniem zdolnym. Odnosi się to głównie do pracy nauczyciela na podstawie indywidualnych programów nauczania. Tylko nieliczni z badanej grupy podejmują się tego trudu.

Z badań T. Gizy wynika, że spośród wielu uzdolnień nauczyciele potrafią wskazać u swoich uczniów sześć rodzajów: sportowe, techniczne, plastyczne, muzyczne, matematyczne i literacko-językowe. Porównując otrzymane wyniki z badaniami T. Gizy. Poza korzystaniem z metodami i form, które pracę z uczniem zdolnym czynią bardziej atrakcyjną, należy też dążyć do systemowych rozwiązań w każdej szkole. Uwidoczniły się różnice w podejściu do tego zagadnienia oraz w sposobie wspomagania przez nauczycieli pracujących w mieście i na wsi. Dalszym badaniom będą podlegać opinie rodziców i uczniów o działaniach podejmowanych w pracy z uczniem zdolnym.

Bibliografia

- Borzym I., *Uczniowie zdolni*, Warszawa 1979.
- Eby J.W., Smutny J.F., *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży*, przeł. K. Konarzewski, Warszawa 1998.
- Książek W., *Ministerstwo Edukacji Narodowej o uczniu zdolnym*, Warszawa 1999.
- Lewis G., *Jak wychowywać utalentowane dziecko*, przeł. A. Pawełczak, Poznań 1998.
- Lewowicki T., *Metody i formy pracy z uczniami*, [w:] *Rozpoznawanie uzdolnień dzieci*, Szczecin 1989.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Biblioteczka reformy, Sylwetka ucznia zdolnego, MEN o uczniu zdolnym*, 1999.
- Nowaczyk C., *Uczeń zdolny*, Jelenia Góra 1988.
- Giza T., *Socjopedagogiczne uwarunkowania procesu identyfikowania oraz rozwoju zdolności uczniów w szkole*, Kielce 2006.
- Piotrowski E., *Pedagogika dzieci zdolnych i uzdolnionych*, [w:] *Pedagogika specjalna*, red. W. Dykcik, Poznań 2007.
- Rogers C., *Tworzenie klimatu wolności*, [w:] *Edukacja i wyzwolenie*, red. K. Blusz, Kraków 1992.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno – pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. Z 2013, poz. 199), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130000199/O/D20130199.pdf> [5.11.2018].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. 2015, poz. 843), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000843> [5.11.2018].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 25 sierpnia 2017, poz. 1591), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001591> [5.11.2018].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. 2017, poz. 1580), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001580> [5.11.2018].
- Uczeń zdolny w systemie edukacji*, Warszawa 2012.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe*, Dz. U. poz. 59, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170000059> [5.11.2018].

Mirosław Bobek

Wspieranie rozwoju ucznia zdolnego na drugim etapie edukacji

Artykuł przedstawia podstawowe zagadnienia związane z uczniem zdolnym. Stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, jak pracować z takim uczniem. Opisane zostały ustalenia terminologiczne dotyczące wspierania rozwoju ucznia zdolnego. Przytoczono przepisy prawa oświatowego określające rozpoznawanie potrzeb i organizację zajęć dla ucznia ze szczególnymi uzdolnieniami (specjalnymi potrzebami edukacyjnymi). Przedstawiono także wyniki badań na temat działań podejmowanych przez nauczyciela w celu wspierania rozwoju ucznia zdolnego na drugim etapie edukacji.

Słowa kluczowe: zdolności; uzdolnienia; uczeń zdolny; rozpoznawanie uzdolnień; formy zajęć rozwijające uzdolnienia; stymulowanie rozwoju ucznia.

Supporting of development of a skilled student at the second level of education

The article presents basic teaching issues related to a skilled student. The article tries to answer the following question: how to work with that kind of student? The terminology regarding the support of a skilled student is described and the regulations of educational law specifying the recognition of needs and organization of classes/activities for students with special abilities (special educational needs) are quoted. The author presents the results of a research study on the actions taken by the teacher to support the development of a skilled student at the second level of education.

Keywords: abilities; skills; skilled students; recognition of skills; forms of classes developing the skills; stimulation of student's development.

Translated by Mirosław Bobek

